

Prejeli

smo

Narava za vodo

Svetovni dan voda, 22. marec, letos nosi naslov, ki od nas zahteva nekaj miselnega napora. Šele ko se začnemo resneje ukvarjati z vprašanjem, kaj letošnji slogan »Narava za vodo« želi povedati, odkrijemo bogastvo vsebin, ki se skriva za na videz preprosto besedno zvezo. Človek raziskuje naravo, se uči in posnema rešitve, ki jih ta pozna že stotisoče ali milijone let. Uveljavljeni strokovnjaki priznavajo, da procesi, za katerih odkrivanje in razumevanje so se trudili desetletja, v naravi potekajo že od nekdaj. Morda so jih rešitve, ki jih je ponujala narava, celo spodbujale k poglobljenemu razmisleku ali pa so rešitve, prepoznane v naravi, prekopirali v svoj raziskovalni svet.

Ljudje smo v želji po obvladovanju voda in pridobitvi zemljišč umetno preoblikovali mokrišča, reke, obale jezer in morja. Več kot stoletje se v skladu s tradicionalno inženirsko prakso trudimo padavinsko vodo odvesti iz naselij po najkrajši možni poti v tesnih kanalih, zgrajenih na mestu nekoč naravnih strug rek in potokov. Dolgoletne izkušnje nas danes učijo, da se nam je narava uklonila le navidezno in naravnim procesom, za katere smo menili, da so šibkejši od človeškega uma, dolgoročno ni smiselno kljubovati oz. nas to veliko stane. Od prvih izvedenih regulacij vodotokov do danes se je nabrala gora dokazov o številnih negativnih učinkih, ki jih imajo na naravo in človeka t. i. sivi ukrepi.

Čeprav se zdi nenavadno, so tako suše kot tudi poplave v veliki meri posledica teh regulacij. Večja temperaturna nihanja, zniževanje gladine podzemne vode, zmanjšan prenos sedimenta, znižana biotska pestrost so le nekatere od najbolj očitnih posledic reguliranja vodotokov. Na drugi strani sodobne prakse upravljanja voda temeljijo na sonaravnih rešitvah (Nature-Based Solutions ali kratko NBS). To so rešitve družbenih izzivov, ki jih navdihuje in podpira narava, so z vidika učinkovitosti in stroškov optimalne, sočasno pa

zagotavljajo okoljske, družbene in ekonomske koristi. Z lokalno prilagojenimi, učinkovitimi in sistemskimi posegi takšne rešitve prinašajo več narave ter bolj raznolike naravne oblike in procese v mesta, kopenske in morske krajine. Naravi dajemo prostor, da bomo sami bolje živeli.

Skladno s temi pristopi poskušamo padavinsko vodo zadržati čim bližje mestu nastanka, jo tam uporabiti in jo v okolje vrniti postopoma in prečiščeno. Uporabo deževnice za zalivanje lastniških in urbanih vrtičkov ter parkov poznamo in jo uporabljamo. Nezaupljivi pa smo še do zelenih streh in fasad, deževnih vrtov, zadrževalnih kotanj ter prepustnih površin dvorišč, parkirišč in pločnikov. Te preproste, na naravi temelječe rešitve preprečujejo hiter odtok in zmanjšujejo onesnaženost padavinske vode, jo zadržujejo, prečistijo in odvedejo v tla ali nadaljnje prečiščevanje, hkrati pa zagotavljajo številne druge ekosistemske storitve. V vročih dneh s senčenjem in evapotranspiracijo znižujejo temperaturo ozračja, vnašajo naravo v sivino urbanih okolij ter tako zelene rekreacijske površine približajo prebivalcem mest, izboljšujejo kakovost in količino podzemne vode, znižujejo poplavno ogroženost ipd. Zaradi velike gostote prebivalstva so tehnološke rešitve nujno potrebne, niso pa zadostne. Zeleno prihodnost si bomo zagotovili le z lokalnim razmeram prilagojeno kombinacijo naravnih in tehnoloških rešitev.

Mokriščem, ki smo jih izsuševali, rekam in potokom, ki smo jih zapirali v neprivačne kanale, moramo ponovno prepustiti prostor in dovoliti, da gredo svojo lastno pot. Površinskim vodam bo treba dopustiti, da gradijo prodne nanose, okljuke, tolmane in brzice, kot so jih nekoč. Tako se bodo pretvorile v naravne zadrževalnike vode večjih kapacitet, kot jih zagotavljajo betonski kanali. Rešitve, ki kar najbolj posnemajo usedanje morskih, jezerskih in rečnih sedimentov, so najučinkovitejše proti eroziji. Pogozdovanje in zaraščanje rečnih ter jezerskih bregov, kjer smo obrežno vegetacijo do nedavnega čistili do golega, s stabilizacijo štiti brežine pred poplavami in erozijo, vodo zadržuje in čisti ter predstavlja bogat življenjski prostor številnim živalskim in rastlinskim vrstam, ki se iz degradiranih betonskih območij danes umikajo. Nekoč degradiran prostor bo postal privlačnejši tudi za ljudi. »Dovolite nam, da vam pomagamo,« nam govorijo Ljubljanica, Ljubljansko barje, Cerknisko in Blejsko jezero ...

Če bo človek želel vode res učinkovito upravljati in zagotavljati ekosistemske storitve, kar pomeni preprečevati poplave, zagotavljati pitno vodo in hrano, materiale za gradnjo, rekreacijske površine itd., se bo moral umakniti z območij, ki jih narava potrebuje. Sonaravne rešitve poskušajo človeštvo še ohraniti kot del naravnega okolja. Izkoriščajo moč, sposobnost in prefinjenost naravnih procesov, ki se dokazujejo z veliko sposobnostjo samoobnavljanja. Vzdržujejo biotsko pestrost, so učinkovite z vidika rabe virov in energije, gradijo nove zaposlitvene možnosti in imajo vpliv na gospodarstvo, nudijo nove izobraževalne priložnosti ter vplivajo na naše zdravje in počutje, pa še marsikaj bi lahko našteali. Nihče nam jih ne more narekovati, ker jih je smiselno uporabiti le skladno z lokalnimi potrebami in posebnostmi. Ravno zaradi tega pa jih je treba spoznati in razumeti, da se zanje odločimo, ko je za to priložnost. Ne glede na to, ali je priložnost poklicna ali privatna. Sicer se nam bo zgodilo, da bomo nanje, ko bo čas za odločitev, spet pozabili.

Človeštvo se uči počasi, na našo srečo pa ima prožna narava veliko sposobnost samoobnavljanja in lahko kljubuje škodljivim človeškim vplivom. Naša napačna ravnanja narava zato še najbolje sanira sama, brez naše pomoči. Da pa bi prepustili upravljanje okolja naravi, ji moramo znati prisluhniti in ji zagotoviti prostor. Prostor za naravo, narava za vodo, voda za človeka.

dr. **Brigita Jamnik** in **Polona Pengal**, Slovensko društvo za zaščito vodo